

Міжнародне право

УДК 341.231.14:342

Маринів Іванна Ігорівна

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри Права Європейського Союзу
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*

Марынив Иванна Игоревна

*кандидат юридических наук, доцент кафедры Права Европейского Союза
Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого*

Maryniv Ivanna

*Candidate of Legal Sciences,
Associate Professor of the Department of European Union Law
Yaroslav Mudryi National Law University*

Соболєва Катерина Олегівна

*студентка
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Соболева Екатерина Олеговна

*студентка
Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого*

Sobolyeva Kateryna

*Student of the
Yaroslav Mudryi National Law University*

**РОЛЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ У
СТАНОВЛЕННІ ІНСТИТУТУ ОДНОСТАТЕВИХ ШЛЮБІВ
РОЛЬ ЕВРОПЕЙСКОГО СУДА ПО ПРАВАМ ЧЕЛОВЕКА В
СТАНОВЛЕНИИ ИНСТИТУТА ОДНОПОЛЫХ БРАКОВ
THE ROLE OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS IN
THE ESTABLISHMENT OF THE INSTITUTE OF SINGLE
MARRIAGES**

Анотація. У даній статті досліджено позицію Європейського суду з прав людини щодо одностатевих шлюбів та їх роль у становленні та легалізації даного інституту. З'ясовано особливості тлумачення поняття «право на сімейне життя» на основі розгляду останніх рішень, присвячених даній тематиці, та дослідження історичного аспекту зміни поглядів на традиційне уявлення сім'ї, визначивши темпоральний чинник як важливу передумову переосмислення понять. Також на основі систематизації рішень Європейського Суду з прав людини проаналізовано гетеронормативний підхід до поняття шлюбу у разі посилання заявниками на статтю 8 чи 12 ЄСПЛ. Авторами звертається увага на неодноразове посилання ЄСПЛ у своїх рішеннях на теорію європейського консенсусу, а саме, вибираючи цей тип аналізу, заснованого на консенсусі, ЄСПЛ пропонує державам свободу оцінювання, щоб встановити правила щодо надання одностатевим парам доступу до шлюб. Автори статті вважають, що поточний консенсус-орієнтований аналіз Європейської конвенції може виявитися проблематичним з кількох причин і може призвести до таких проблем, як згубне поводження з меншинами з боку більшості в різних державах-членах, надання пріоритету загальнодержавним чи громадським інтересам надінтересам таких соціальних груп. Таким чином ЄСПЛ намагається досягти балансу між, з одного боку, захистом меншин, таких як одностатеві пари, а з іншого боку, зберігаючи власний авторитет та авторитет щодо держав-членів, які можуть не погодитись на просування прав та надання правового захисту тим самим одностатевим парам.

Ключові слова: одностатеві шлюби, цивільні союзи, Європейський суд з прав людини, гетеронормативний підхід, право на шлюб.

Аннотація. В данной статье исследовано позицию Европейского суда по правам человека касательно однополых браков и их роль в

становлении и легализации данного института. Выяснены особенности толкования понятия «право на семейную жизнь» на основе рассмотрения последних решений, посвященных данной тематике, и определения исторического аспекта изменения взглядов на традиционное представление семьи, определив темпоральный фактор как важную предпосылку переосмысления понятий. Также на основе систематизации решений Европейского Суда по правам человека проанализирован гетеронормативный подход к понятию брака в случае ссылки заявителями на статью 8 или 12 ЕСПЧ. Авторами обращается внимание на неоднократные ссылки ЕСПЧ в своих решениях на теорию европейского консенсуса, а именно, выбирая этот тип анализа, основанного на консенсусе, ЕСПЧ предлагает государствам свободу оценки, чтобы установить правила предоставления однополым парам доступа к браку. Авторы статьи считают, что текущий консенсус-ориентированный анализ Европейской конвенции может оказаться проблематичным по нескольким причинам и может привести к таким проблемам, как пагубное обращение с меньшинствами со стороны большинства в различных государствах-членах. Таким образом ЕСПЧ пытается достичь баланса между, с одной стороны, защитой меньшинств, таких как однополые пары, а с другой стороны, сохраняя свой авторитет и авторитет в отношении государств-членов, которые могут не согласиться на продвижение прав и предоставления правовой защиты тем самым однополым парам.

Ключевые слова: *однополые браки, гражданские союзы, Европейский суд по правам человека, гетеронормативный подход, право на брак.*

Summary. *This article explores the position of the European Court of Human Rights on same-sex marriage and their role in the establishment and legalization of this institution. The peculiarities of the interpretation of the*

concept of "right to family life" have been clarified on the basis of consideration of recent decisions on the subject and the historical prerequisite for changing views on the traditional conception of the family, identifying the temporal factor as an important prerequisite for rethinking the concepts. Also, based on the systematization of the judgments of the European Court of Human Rights, a hetero-normative approach to the concept of marriage has been analyzed in the case of the claimants referred to in Article 8 or 12 ECtHR. The author draws attention to the ECHR's repeated reference in its decisions to European consensus theory, namely, by choosing this type of consensus-based analysis, the ECtHR offers States the freedom of assessment to set rules for granting same-sex couples access to marriage. The authors of the article consider that the current (type) consensus-oriented analysis of the European Convention may be problematic for several reasons and may lead to problems such as the detrimental treatment of minorities by the majority in different Member States, giving priority to national or public interests. social groups. The ECtHR thus seeks to strike a balance between, on the one hand, the protection of minorities, such as same-sex couples, and, on the other, maintaining its own authority and that of Member States that may not agree to the promotion of rights and the provision of legal protection to same-sex couples.

Key words: *same-sex marriage, civil unions, European Court of Human Rights, hetero-normative approach, right to marriage.*

Постановка проблеми. Одностатеві пари давно шукають шляхів узаконення своїх стосунків на території різних країн як всередині Європи так і поза нею. Сьогоднішні реалії є не такими жорсткими, а позиції урядів європейських країн не такими принциповими до нетрадиційних пар, що підтверджується введенням гетеронормативного законодавства. Так, зокрема, першою країною, яка в 1989 році надала можливість цивільних союзів для одностатевих пар, була Данія. Деяко пізніше, у 2001 році

Нідерланди легалізували одностатеві шлюби. З них взяли приклад ряд таких країн, як Бельгія, Іспанія, Канада. Зараз більше ніж двадцять країн світу пропонують можливість одруження одностатевих пар, а понад тридцять - можливість цивільних союзів. Як не дивно, та шістнадцять держав, які узаконили одностатевий шлюб, є державами-членами Ради Європи, серед останніх приєднавшихся є Мальта та Німеччина, які в 2017 році прийняли законодавчі акти щодо легалізації одностатевих шлюбів. Попри такі зміни в законодавстві, багато міжнародних судів були і досі не вагаються приймати доленосні рішення з огляду на інтимний характер та значущість даної теми. Європейський Суд з прав людини не є виключенням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом практика ЄСПЛ привертає неабияку увагу вітчизняних та іноземних вчених-правників зокрема серед низки досліджень присвячених означеній тематиці є публікації П. Парфентьева [1], К. Кириченко [2], Г. Ярмонової [3], К. Бейкер [4], Г. Кочарян [5], Д. Гудими [6] та ін.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Дослідити проблематику легалізації одностатевих шлюбів з огляду на практику ЄСПЛ, альтернативні підходи до врівноваження Суду між, з одного боку, захистом прав меншин (в даному випадку одностатевих пар) відповідно до Європейської конвенції з прав людини, а з іншого - підтримання довіри, авторитету та легітимності стосовно держав-членів, які можуть не схвалювати розвиваючу судову практику в контексті одностатевих відносин.

Виклад основного матеріалу. Звернення до ЄСПЛ гомосексуальних пар є досить поширеною практикою. Здебільшого заявники посилаються на статтю 8 (право на повагу до приватного та сімейного життя), 12 (право на шлюб) та 14 ЄКПЛ (заборона дискримінації). Найбільш доцільною та актуальною в даному випадку є стаття 12 ЄКПЛ: Чоловік і жінка, що

досягли шлюбного віку, мають право на шлюб і створення сім'ї згідно з національними законами, які регулюють здійснення цього права [7].

Широкого обговорення цього питання ЄСПЛ відбулося у справі Шалька та Копфа проти Австрії, в якій одностатева пара з Австрії, що бажала заключити шлюб всупереч чинному законодавству, посилалися на статтю 12 ЄКПЛ [8]. Суд наголосив на тому, що необхідно враховувати історичний контекст прийняття Конвенції. У 50-х роках минулого століття поняття «подружжя» розглядалося у традиційному розумінні як союз між партнерами різної статі. Заявники ж, в свою чергу, висловили думку, що положення слід тлумачити згідно із сучасними реаліями, в яких ми живемо сьогодні. Саме тому одностатеві пари повинні мати рівні можливості користуватися правами, гарантованими Конвенцією. У зазначеному рішенні ЄСПЛ погодився з тим, що інститут шлюбу зазнав серйозних соціальних змін з часу прийняття Конвенції, але все одно дійшов до висновку про відсутність європейського консенсусу щодо одностатевих шлюбів. Найбільш помітним аспектом справи було те, що Суд перестав розглядати шлюб як союз між особами протилежної статі, врахувавши статтю 9 Хартії основоположних прав Європейського Союзу (в якій немає посилань на "чоловіків" або "жінок") [9]. В кінцевому результаті Суд прийшов до висновку, що легалізація одностатевих шлюбів належить до юрисдикції національних органів, які є найбільш компетентними в оцінці відповідності інтересам суспільства.

Досить цікавим є той факт, що у справі Шалька та Копфа Суд дотримувався гетеронормативного підходу до справ, які стосуються питань одностатевого шлюбу. П. Джонсон називає це "сильною гетеронормативною концептуалізацією шлюбу" [10], що означає, що в центрі уваги цієї концепції є гетеросексуальні особи протилежної статі, в той час як одностатеві пари залишаються поза зором статті 12. Цікаво, що ця гетеронормативна інтерпретація Суду з'явилася здебільшого у справах,

що стосуються прав транссексуалів, а не самих гомосексуалістів. Однією з таких справ була Коссі проти Сполученого Королівства [11], в якій заявниця Коссі, що від народження була чоловіком, змінила стать та виявила бажання одружитися з італійцем, але була позбавлена права укласти шлюб, так як біологічно вона вважалася чоловіком. Попри той факт, що транссексуали після операції мали проблеми із реалізацією свого права на сім'ю, Суд так і не зміг відійти від своєї традиційної концепції шлюбу.

Питання рівних шлюбних прав та одностатевих відносин продовжувало також порушуватися у справах, що стосуються цивільних союзів та його характеристик. У справі Валліанатос та інші проти Греції ЄСПЛ акцентував увагу на рівності між різностатевими та одностатевими парами стосовно цивільних союзів [12]. Суть справи полягала у тому, що Греція ввела закон, який дозволяв лише громадянам різних статей вступати в цивільні союзи. Заявники стверджували, що це порушило їхнє право на повагу до приватного та сімейного життя (ст. 8) і спричинило невинуватну дискримінацію (ст. 14) між різними статями та одностатевими парами на шкоду останнім. Суд встановив, що, виключаючи одностатевих пар із своєї сфери дії, закон Греції запровадив різницю в ставленні до сексуальної орієнтації зацікавлених осіб [12]. ЄСПЛ дійшов висновку, що цивільне партнерство як офіційно визнана альтернатива шлюбу має суттєве значення для заявників, а тому є необхідним юридичне визнання їх державою. Як наслідок справи, Греція ввела цивільні союзи для одностатевих пар у грудні 2015 року, а ще через рік грецький парламент ухвалив законопроект про скасування дискримінації за ознакою сексуальної орієнтації [13]. Рішення у Валліанатосі стало подихом свіжого повітря та новим кроком до легалізації одностатевих шлюбів.

Останній останній випадок, що стосується рівних шлюбних прав - це Чапін і Шарпентьє, стосується французької одностатевої пари, яка бажала одружитися [14]. Але заяву про шлюб було відхилено прокурором, оскільки

лише особи різної статі могли одружитися. Заявники вирішили подати заяву до ЄСПЛ, спираючись на статтю 12, спільно зі статтею 14, стверджуючи, що обмеження шлюбу для різних пар становило дискримінаційне порушення права на шлюб. Крім того, вони вважали, що така дискримінація не переслідує законної мети (захист сім'ї) і тому не є пропорційною.

Не дивно, що Суд знову розпочав оцінку статті 12, взятої разом зі статтею 14, з її гетеронормативної точки зору. Як завжди, оцінка починалася з посилання на Шалька та Копфа. У рішенні знов було визнано, що інститут шлюбу зазнав великих соціальних змін з моменту прийняття ЄСПЛ, та попри це Суд знову заявив, що не існує європейського консенсусу щодо одностатевих шлюбів [8]. Також Суд додав, що, хоча деякі договірні держави розглядають шлюб у широку розумінні, не обмежуючи лише союзом між чоловіком та жінкою, стаття 12 не може розглядатися як така, що накладає зобов'язання на держав-членів надавати одностатевим парам доступ до шлюбу [14].

З огляду на практику можна говорити про те, що ЄСПЛ ґрунтує свою позицію на основі консенсусу, що наврядчи справляє позитивний ефект на правове регулювання одностатевих шлюбів та цивільних союзів. По-перше, пропонування широкої свободи оцінювання державами необхідності легалізації таких союзів може призвести до дискримінаційного поводження з меншинами. Що стосується одностатєвого шлюбу, то деякі держави можуть надавати перевагу громадським чи політичним інтересам над рівністю шлюбних прав. З цієї причини було б краще, якщо ЄСПЛ застосував би більш наполегливу роль у захисті та просуванні рівних шлюбних прав замість застосування підходу, заснованого на консенсусі. По-друге, використання терміна «європейський консенсус» є розпливчастим, оскільки не завжди зрозуміло, яким чином ЄСПЛ визначає його, а також Суд не є послідовним у його застосуванні. Консенсус ґрунтується на існуванні або відсутності спільної точки зору в національному

законодавстві, загальносоціальних тенденціях. На думку М. Амбруса, така диференціація схильна до маніпуляцій, оскільки відповідь залежить від питання, яке задається [15].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Підсумовуючи усе вищесказане, можна дійти до висновку, що формулювання статті 12 ЄСПЛ насправді є досить неоднозначним і може трактуватися по-різному. Навіть ЄСПЛ визнає, що його можна тлумачити, не виключаючи можливості існування шлюбу між особами однієї статі. Та це й не дивно з огляду на історичний аспект, який в свою чергу має свої недоліки: під час складання Конвенції шлюб між чоловіками та жінками був єдиним варіантом стосунків у свідомості розробників, та попри це варто не забувати, що з моменту її укладення пройшло 70 років. І для того, аби ми могли розглядати Конвенцію як живий інструмент, що відповідає вимогам суспільства, її слід тлумачити з урахуванням сучасних реалій.

Література

1. Парфентьев П. Права человека и гомосексуальность // Европейский выбор Украины: через однополюе отношения. Київ, 2013. 673 с.
2. Избранные решения ЕСПЧ. Вопросы сексуальной ориентации и гендерной идентичности / сост. К. Кириченко. 2-е издание. СПб, 2012. 104 с.
3. ЛГБТ-сім'ї в Україні: соціальні практики та законодавче регулювання / за ред. Г. Ярмонової. Київ: Інсайт, 2012. 78 с.
4. Бейкер К. К. Оповідання про шлюб // Право США. 2012. №1-2. С. 54-67.
5. Кочарян Г.С. Гомосексуальность и современное общество // Г.С. Кочарян. Х. : ЭДЭНА, 2008. 240 с.

6. Гудима Д. А. Захист прав «квірів» у практиці Європейського суду з прав людини // II Міжнародний форум з практики ЄСПЛ: матеріали. Львів, 2013. С. 45-56.
7. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004
8. Schalk and Kopf v. Austria, ECHR (2010), No. 30141/04. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22dmdocnumber%22:%5B%22870457%22%22%22itemid%22:%5B%22001-99605%22%22%7D>
9. Хартія основних прав Європейського Союзу від 07.12.2000. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_524
10. Джонсон П. Гомосексуалізм та Європейський суд з прав людини: монографія. 2013. С. 147.
11. Cossey v. The United Kingdom, ECHR (1990), No. 10843/84. URL: <https://www.refworld.org/cases,ECHR,3ae6b6fd17.html>
12. Vallianatos and Others v. Greece, ECHR (2013) Nos. 29381/09 and 32684/09. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-128294%22%22%7D>
13. Ковальський М. Громадянські партнерства в Греції. URL: <https://medium.com/athenslivegr/civil-partnership-in-greece-a-year-later-d1f571ac1ab0>
14. Chapin and Charpentier ECHR (2016) no. 38840/08. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf?library=ECHR&id=003-5400721-6755146&filename=Judgments%20and%20decisions%20of%2009.06.16.pdf>
15. Comparative Law Method in the Jurisprudence of the European Court of Human Rights in the Light of the Rule of Law. Ambrus, M., 2009. URL: http://www.erasmuslawreview.nl/tijdschrift/ELR/2009/3/ELR_2210-2671_2009_002_003_005.pdf

References

1. Parfentev P. Prava cheloveka y homoseksualnost // Evropeiskiyi vybor Ukrainy: cherez odnopolnye otnosheniya. Kyiv, 2013. 673 s.
2. Yzbrannyye resheniya ESPCh. Voprosy seksualnoi oryentatsyy y hendernoii ydentychnosti / sost. K. Kyrychenko. 2-e yzdanye. sPB, 2012. 104 s.
3. LHBT-simi v Ukraini: sotsialni praktyky ta zakonodavche rehuliuivannia / za red. H. Yarmonovoi. Kyiv: Insait, 2012. 78 s.
4. Beiker K. K. Opovidannia pro shliub // Pravo SShA. 2012. №1-2. S. 54-67.
5. Kocharian H.S. Homoseksualnost y sovremennoe obshchestvo // H.S. Kocharian. Kh. : ЭДЭНА, 2008. 240 s.
6. Hudyma D. A. Zakhyst prav «kviriv» u praktytsi Yevropeiskoho sudu z prav liudyny // II Mizhnarodnyi forum z praktyky YeSPL: materialy. Lviv, 2013. S. 45-56.
7. Konventsiiia pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod vid 04.11.1950 r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004
8. Schalk and Kopf v. Austria, ECHR (2010), No. 30141/04. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22dmdocnumber%22:%5B%22870457%22%2C%22itemid%22:%5B%22001-99605%22%5D%7D>
9. Khartiia osnovnykh prav Yevropeiskoho Soiuzu vid 07.12.2000. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_524
10. Dzhonson P. Homoseksualizm ta Yevropeiskiyi sud z prav liudyny: monohrafiia. 2013. S. 147.
11. Cossey v. The United Kingdom, ECHR (1990), No. 10843/84. URL: <https://www.refworld.org/cases,ECHR,3ae6b6fd17.html>
12. Vallianatos and Others v. Greece, ECHR (2013) Nos. 29381/09 and 32684/09. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-128294%22%5D%7D>

13. Kovalskyi M. Hromadianski partnerstva v Hretsii. URL:
<https://medium.com/athenslivegr/civil-partnership-in-greece-a-year-later-d1f571ac1ab0>
14. Chapin and Charpentier ECHR (2016) no. 38840/08. URL:
<https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf?library=ECHR&id=003-5400721-6755146&filename=Judgments%20and%20decisions%20of%2009.06.16.pdf>
15. Comparative Law Method in the Jurisprudence of the European Court of Human Rights in the Light of the Rule of Law. Ambrus, M., 2009. URL:
http://www.erasmuslawreview.nl/tijdschrift/ELR/2009/3/ELR_2210-2671_2009_002_003_005.pdf